

148.8). Nom que s'estèn a pdes. del te. de Gavarda Antella i Beneixida, limítrofes amb Càrcer (xxxI, 129.5, 195.3, 135.10).

DOC. ANT. «de Tous e de Terrabona e de Carcel» Crònica de Jaume I, cap. 333 (Ed. Aguiló, p. 358.1); *Valle de Càrcer* a. 1263 (Soldevila, *Pere el Gran* III, 448); *Càrcer* a. 1273 (Soldevila, III, 461); *Carcer* any 1257-58 (Mz.Ferrando, *Doc. Val. ACA* I, núm. 74).

HOMÒNIMS, DERIVATS I PARÒNIMS: *Càrcer*, partida del terme de Gavarda (Rib. A. Xúquer) (xxxI, 135.10). Oit *kárser* per JCor.

SUMACÀRCER, poble de la Ribera Alta, a la dreta del Xúquer. Situat aigües amunt de Càrcer, al capdamunt de la vall, ja vora el congost que tanca per allà la terra valenciana: més amunt des de Tous, són xurros. Per al paper del ll. SUMMUS que entra en la formació de NLL romànics com *Sumacàrce*, *Somorrostro*, *Sommacampagna*, *Sommepey* etc., veg. *Top. Hesp.* II, 191, i *DECat* VIII, s. v. *Som*. Tornem a tractar de *Sumacàrcer* s. v. a la 5.

*Càrcer* i *Somacàrcer* figuren juntes en la llista del tribut posat per Jaume I, l'any 1256, als moros, per valor de 100 besants (*El Arch.* I, 256).

ETIM. Del llatí CARCER, -ERIS 'presó', mot que prengué figuradament el sentit de 'vall encaixonada', 25 en romànic i llatí vulgar, sobretot en toponímia (cf. l'alemany *Kerzers*, algun dels *Chartre* francesos, el castellà *Valcàrcel*). Probablement tenim el mateix en *El Casso*, trajecte en el fons d'una vall acongostada en els Pirineus empordanesos, a Espolla (que deu sortir d'una forma dissimilada \**El Càrcol*). Hi hagué en el llatí vulgar una variant assimilada CARCAR, de la qual ve el nostre repetit NL *Vallcàrcar*, canviat en *Vallcàrcara* o en *Vallcarca* (< *Vallcàrquer*). V. el nostre art. *Vallcarca*.

De la forma clàssica CARCER, és també derivat compost: *Vall Carcerenya*, nom antic del lloc de la *Torre Pallaresa*, damunt Santa Coloma de Gramenet, en una petita vall afluent de l'esquerra del Besòs: «in loco vocatum Gramanetum vel *Balle Karcerenia*» a. 1012, *Valle Carcerenna* any 1057; passant a denominar la famosa, bella i històrica torre allà situada; es parla ja del *Mas Nou de Carcerenya* des de 1343 (després passà a mans dels Pallarès, cavallers residents a Barcelona, i per això prengué el nom modern) (cf. *DECat* 45 II, 568a19-569b45). J. F. C.

## CARCOLZE

L'antic llogaret de *Carcolze* està situat a pocs k. del marge dret del riu Segre, en el fons d'una petita vall entre Estamariu i Aristot (Urgellet). Més conegut és el poble de *Castellnou de Carcolze*, per a la gent de la zona simplement *Castellnou*, que deu ser de fundació 55 més moderna.

PRON. POP.: [karkólze]. Coromines indica que ell ho va oir sempre amb *o* oberta.

DOC. ANT. La primera forma documentada, *Karchobite*, la trobem en l'*Acta de Consagració de la Seu* 60

*d'Urgell*: a. 839. «Deinde ipsa parrochia de Stamariz sive Bescharan atque *Karchobite* cum ipsos Torrentes» (ed. Pere Pujol, núm. 24). Amb variants gràfiques poc significatives es manté aquesta forma antiga fins a principis del S. XI: a. 995 «chastrum meum de *Karkovite* cum sua rocha» (Baraut, *Urgellia* III, doc. 239, lín. 3); a. 996 «chastrum meum *Carchobite* cum sua rocha et suo superposito» (Baraut, *Urgellia* III, doc. 244, lín. 4); a. 1001 «Castrum de *Carcobite* cum finibus suis, et villam de Sallente cum finibus suis, et ipsum fevum de Arcavelle» (Baraut, *Cart. And.*, 15, 31); a. 1003 «Miro de *Carchobite*» (Baraut, *Urgellia* III, doc. 288, lín. 17).

La forma evolucionada *Carcoude* la trobem documentada amb la mateixa antiguitat que *Carcobite* i roman fins a principis del S. XII; a. 839 «In primis de chomitatu Orgellitanensi: de Tost pernas .IIII. et quinal .I. de vi et fogaces .III<sup>o</sup>. et ebdomada. De sancti Tirsi similiter et de Castelo similiter --- De Bescharan modios .VIII. de tercs et pernas .III. et ebdomada. De *Charcoude* modios .IIII. de tercs et pernas .IIII. et ebdomada» (Baraut, *Cart. And.*, doc. número 6, lín. 28, Censos de Sta. M.<sup>a</sup> de la Seu a l'Urgellet).

Any 1127 «kastrum de *Carqoude*» (segons l'article de Maria Brossa, «(El català pre-literari a l'alt Urgell», *Urgellia* III, p. 359). No semblarà estrany, a la vista d'això, que en un document de la fi del segle x aparegui ja la forma *Carcolde*, que correspon a una fase evolutiva posterior a *Carcoude*: a. 964 (còpia del S. XII). «castro *Carcolde*» (Baraut, *Urgellia* II, p. 106, doc. 149; Baraut indica aquesta forma en l'índex de noms propis, però no transcriu el text i en dona tan sols la regesta). Malgrat tot, no podem estar 35 segurs que la forma amb *l* sigui la del document original, per tal com pogué ser introduïda pel copista del segle XII. Les formes *Carcoude* i *Carcolde* van alternar amb *Carcolde*, testimoniada en el Cartoral de Tavèrnoles: a. 1155. «albergas in villa de Chera, et habeant in termino de *Carchoðde*... *Carchoðde*... *Carchoðde*... Raimundus de Arestot castellano de *Carcolde*» (Cart. *Tavèrnoles*, 143-144 [2]).

ETIM. D'un bascoide \*KARRI-KÓ-BIDE 'camí de la penya'. És significatiu que en els documents medievals es faci repetidament al·lusió a la roca del castell de Carcolze: a. 995 «chastrum meum de *Karkovite* cum sua rocha». Com ja va indicar Coromines (*E.T.C.* I, 86 i II, 204), el camí que puja a Carcolze entra a la vall vorejant un penyal de dimensions gegantines.

50 *Karri* correspon al basc actual *arri* 'pedra' (alt navarrès, biscaí, guipuscoà, roncalès) o *harri* (baix navarrès, labortà i suletí). L'element *-ko* és el marcador del que les gramàtiques basques anomenen «genitiu locatiu». *Bide* 'camí' és un substantiu comú a tots els dialectes bascos (cf. Azkue, *Dicc.*, s. v.). El procediment de formació del nom és paral·lel al de *Harrigarai-co-borda* (cf. Mitxelena, *Apellidos vascos*, § 171). L'evolució fonètica no ofereix problemes i pot seguir-se bé amb la documentació medieval: *Karchobite* (any 839) > *Carcoude* (a. 839) > *Carcolde* (a. 1155) >